

Нечипоренко Ю.С. Функциональность правительства Украины в условиях конституционной модели организации власти (реформа 2004 г.)

Рассматривается механизм формирования правительства коалицией депутатских фракций и анализируется функциональность высшего органа исполнительной власти в период действия реформы.

Ключевые слова: конституционная реформа, парламент, коалиция, правительство.

Nechyporenko Y. Ukrainian Government functionality in the constitutional model of power organization (reform 2004)

The article deals with the mechanism of government formation of parliamentary factions coalition. Functionality of the highest executive body during reform 2004 is analyzed.

Key words: constitutional reform, parliament, coalition, government.

УДК 329.63

Васильчук Євген Олегович,

кандидат політичних наук,

викладач Черкаського державного бізнес-коледжу

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ МОЛОДІЖНОЇ ПРОТЕСТНОСТІ, РАДИКАЛІЗМУ ТА ЕКСТРЕМІЗМУ

Проаналізовано існуючі культурологічні концепції, що висвітлюють сутність феномену молодіжної протестності, радикалізму та екстремізму. Відзначено, що молодіжний радикалізм та екстремізм постає як своєрідна соціокультурна альтернатива, що має сформовані ідейно-культурні настанови, світоглядні орієнтири, стильові стратегії маніфестації, комунікативні практики, що сприяють посиленню згуртованості екстремістського середовища та дозволяють ідентифікувати представників екстремістських угруповань.

Ключові слова: молодіжна протестність, радикалізм, екстремізм, субкультурні концепції, культурні цінності.

Множинність науково-дослідницьких підходів обумовлюється тим, що політичний радикалізм та екстремізм є одним з найбільш небезпечних і складно прогнозованих феноменів сучасності, здатного поширювати свій вплив на різні сфери суспільного життя, ставши вагомим чинником дестабілізації соціально-економічної та політичної ситуації в країні. Специфіка проявів цього явища привертає увагу представників різних соціогуманітарних наук, що підкреслює його системний та багатоаспектний характер і зумовлює вироблення міждисциплінарних підходів до його дослідження.

Стаття базується на аналізі наукових праць, що висвітлюють культурологічні засади дослідження феномену молодіжної протестності, радикалізму та екстремізму.

Метою статті є аналіз існуючих культурологічних концепцій, що висвітлюють сутність феномену молодіжної протестності, радикалізму та екстремізму.

Культурологічний підхід до феномену молодіжного політичного радикалізму та екстремізму представлений низкою субкультурних теорій і концепцій. Одним з наслідків цих досліджень стало висунення гіпотези про фрагментацію культури, її поділ на субкультури як своєрідні підсистеми культурного ядра. У межах цього підходу здійснюється аналіз стильових особливостей, форм радикальних та екстремістських співтовариств, виявляється семіотичне навантаження їх ідейно-політичних продуктів. Особлива увага приділяється дослідженню систем вербальних та невербальних комунікацій у цих співтовариствах. Зокрема, у працях Д. Доунса, П. Уїлліса та ін. аналіз причин і факторів, що зумовили зростання молодіжних протестних рухів, здійснювався крізь призму структурно-

функціоналістської концепції Т. Парсонса. На осмисленні проблем формування знаково-символічних засад молодіжної культури зосередили увагу британські науковці з Центру сучасних культурних досліджень Бірмінгемського університету, які перебували під сильним впливом неомарксистських ідей. У межах цієї наукової традиції, представлені працями Дж. Кларка, Б. Робертса, Т. Хюбнера, боротьба між антагоністичними класами розглядалася насамперед, як спроба конструювання стилів поведінки, художніх смаків тощо, альтернативних існуючим у суспільстві. С. Холлом і Ф. Джефферсоном субкультурні форми молодіжної протестності розглядалися як своєрідний ритуальний опір. Особливості процесу формування молодіжного стилю як специфічного семіотичного коду культури, його інформаційне та знакове-символічне навантаження досліджував Д. Хебдідж. М. Брейком обґрунтовано теорію субкультурних стилізацій як способу групових ідентифікацій.

У подальшому субкультурні концепції молодіжної протестності та радикалізму були розширені ідеями символічного інтераціоналізму та соціального конструкціонізму. Зокрема, С. Коеном було досліджено не лише феномен субкультурності сучасної молоді, але і особливості суспільного сприйняття його як загрози наявним соціальним інтересам і цінностям. Надмірна увага до цього явища з боку ЗМІ формує, на думку С. Коена, стан «моральної паніки» у суспільстві [2, с. 6]. У наш час Дж. Томлінсон, С. Торнтон, Х. Пілкінгтон та ін. активно розробляють концепції глобально-локальних інтерпретацій молодіжних протестних практик.

У СРСР, як правило, дослідження проблем таких молодіжних ідентичностей ґрунтувалися на негативно-оцінювальному підході, що розглядав ці утворення крізь призму девіантності. У домінуючій державній ідеології та практиці державних, партійних і комсомольських органів, відповідальних за реалізацію молодіжної політики в країні, молодь визначалася як об'єкт виховання та формування особистості. Відповідно, зусилля держави спрямовувалися на засвоєння радянською молоддю панівних суспільних норм і цінностей, а неформальні молодіжні рухи трактувалися як форми девіантної поведінки. Дослідження цієї проблематики, що здійснювалися науковцями Науково-дослідного центру Вищої комсомольської школи, здебільшого були присвячені аналізу різних аспектів молодіжних бунтів у Західній Європі у 1960-х рр. Таке штучне звуження предмету дослідження було продиктоване необхідністю виробити для Радянського Союзу стратегію протидії подібним явищам. Треба відзначити, що радянські дослідники свідомо уникали терміна «молодіжні субкультури», підміняючи його визначенням «неформальні об'єднання молоді». Саме цей евфемізм набув значного поширення в практиці партійних і комсомольських органів, органів внутрішніх справ і державної безпеки, що здійснювали контроль над процесами, що відбувалися в молодіжному середовищі. Обмежена кількість праць, присвячених субкультурній проблематиці в цей період, на думку С. Левікової, свідчить не про відсутність до неї уваги радянських суспільствознавців, а про те, що в СРСР феномен молодіжних субкультур з'явився дещо пізніше, ніж на Заході, а перетворився на предмет неупередженого аналізу ще пізніше [3, с. 4].

Актуалізація субкультурних підходів до дослідження процесів, що відбуваються у молодіжному середовищі, співпало з проголошенням у СРСР політики гласності в середині 1980-х рр. Лібералізація суспільного життя спричинила поступовий дрейф соціогуманітарних наук до ціннісно-нейтрального дослідження молодіжних практик, що сприяло появі наукових праць, присвячених вивченню об'єктивних причин та умов виникнення неформальних молодіжних спільнот, визначення соціокультурних і соціально-психологічних аспектів функціонування цих об'єднань.

Бурхливий розвиток субкультурного руху, підсилений західними культурними впливами (насамперед, рок-музикою) вимагав вироблення принципово нових підходів у дослідженні цієї проблематики. Наприклад, І. Кон, спираючись на концепції юності як особливої фази життя, наполягав на закономірності появи молодіжних субкультур, що мають риси, відмінні від загальноприйнятої в дорослому суспільстві культури. Поява низки

публіцистичних виступів у пресі спричинила суттєву активізацію досліджень субкультурного руху в СРСР. Під керівництвом В. Левічевої було здійснено низку дослідницьких проектів щодо ставлення радянської молоді до неформальних об'єднань та субкультур. Значного поширення набули дослідження самого неформального середовища, невідконтрольного офіційним державним органам, відповідальним за реалізацію молодіжної політики, насамперед ВЛКСМ.

Опис субкультур як соціокультурного явища, їхніх характеристик, етапів, функцій, класифікацій, взаємодія субкультур з іншими сферами культури представлені в працях С. Косарецької, І. Борисова, Л. Радзіховського, І. Бестужева-Лади та ін. Треба відзначити, що наукові дослідження субкультурної проблематики поєднувалася із суспільним інтересом до цього явища. Зокрема, намагання осмислити інтереси радянської молоді того часу, зрозуміти причини її поведінки, що інколи виходила за межі встановлених норм і правил, визначити особливості впливу цінностей рок-культури на формування її ціннісної школи знайшли своє втілення в кінематографі, зокрема в таких кінокартинах, як «Асса» (1987 р.), «Игла» (1988 р.), «Дорогая Елена Сергеевна» (1988 р.), «Авария – дочь мента» (1989 р.) тощо.

Значну увагу дослідників привертала асоціальні та делінквентні субкультурні групи. Одним із перших досліджень із цієї проблематики став аналітичний проект, присвячений субкультурі «люберів», виконаний протягом 1987 – 1989 рр. групою в складі завідувача лабораторії Інституту народногосподарського прогнозування Російської академії наук С. Белановського та студентки факультету журналістики Московського державного університету імені М.В. Ломоносова В. Писаревої. Ця робота була задумана як дослідження відомої завдяки публікаціям у пресі підлітково-молодіжної субкультури м. Люберців. Основна мета полягала в описі цієї субкультури, виявленні причин та умов її формування. Джерелом відомостей про цю субкультуру стали матеріали інтерв'ю, короткі бесіди та спостереження, що здійснювалися виконавцями в процесі дослідження.

Паралельно дослідження субкультур з використанням професійних інтерв'ю здійснювалися представниками ленінградської соціологічної школи. Наприклад, М. Кофірін восени 1989 р. вивчав неформальні молодіжні угруповання м. Ленінграда, виявляючи причини їх появи, фактори впливу на формування ідейних настанов представників неформального середовища.

Значна увага приділялася впливу рок-музики на процес радикалізації свідомості неформального молодіжного середовища, з'являлися перші спроби класифікації субкультурних співтовариств за музичними стилями та уподобаннями. До таких досліджень належать праці С. Катаєва, Г. Кнабе, І. Набока, А. Троїцького, М. Саркітова, Д. Ухова та ін.

У пострадянській період своєрідним маніфестом соціосеміотичного аналізу дослідження субкультурних спільнот стала ґрунтовна праця Т. Щепанської «Символика молодіжної субкультури: опыт этнографического исследования Системы, 1986 – 1989 гг.» [8]. У ній автор, застосовуючи етнографічні методи дослідження, за допомогою детального знаково-символічного опису системи хіпі, показує динаміку процесів розвитку субкультурних об'єднань зсередини, розкриває способи та засоби кодування структури субкультурних співтовариств, значення символіки молодіжної культури тощо. В інших дослідженнях, присвячених субкультурній проблематиці, Т. Щепанська звертає увагу на здатність представників молодіжних субкультур до споживання й переробки компонентів культури у власні культурні цінності [6; 7; 9]. Серед інших праць, присвячених дослідженню неформального молодіжного руху варто відзначити дослідження О. Аксютіної, Г. Моргунової, О. Павлової, А. Чечевої, О. Чибісової, Т. Шеметової та ін., присвячені аналізу світоглядних засад, комунікативних практик, особливостей формування радикалістських настанов в ідейному базисі різних неформальних молодіжних течій.

Більш докладно антропологічні засади, тенденції розвитку, знаково-символічні форми сучасної молодіжної культури, адаптаційні можливості неформальних молодіжних спільнот, екзистенціальні сенси їхнього існування аналізуються у дисертаційних дослідженнях та

низці наукових публікацій М. Белоусової, А. Міхеєвої, О. Топіліної, В. Чернишенка та ін. Поширення у сучасному молодіжному середовищі контркультурних і субкультурних утворень, що являють собою семантично закодовані системи, мають власні системні характеристики та алгоритми адаптації, дозволяють, на думку цих науковців, розкривати екзистенційний потенціал молодої людини [1, с. 25; 4, с. 10]. Реалізація цього потенціалу може мати як позитивний характер, пропонуючи нові життєві стратегії й свободу вибору, так і набувати негативних форм, посилюючи нігілістичні та деструктивні тенденції в житті молодого покоління, сприяючи його радикалізації та провокуючи афективні непрогнозовані реакції на виклики соціального середовища [5, с. 11].

У межах цього підходу до вивчення радикальних та екстремістських рухів виокремлюється лінгвокультурологічний напрям, представлений науковими дослідженнями, що орієнтуються на виявлення специфіки та призначення сленгу, аналізу комунікативних практик неформального молодіжного руху. Це, зокрема, праці Н. Іванової, Н. Кудінової, О. Біблієвої, М. Ломакіної, С. Кожевникової та ін.

Серед праць українських культурологів, присвячених різним аспектам неформального молодіжного руху, варто виокремити дослідження Н. Корпач, Ю. Лашук, В. Головей, В. Личковах, М. Махнія, М. Підлісного, І. Чупахіної та ін. Праці зазначених авторів зосереджуються на проблемах формування субкультурних спільнот в сучасній Україні, їх стильових маніфестаціях, вибудовуванні типологічних схем тощо.

Як бачимо, культурологічні концепції молодіжної протестності та радикалізму сфокусовані на дослідженнях їхніх знаково-символічних, семантичних та семіотичних особливостей. У фокусі досліджень опиняються проблеми формування світоглядних орієнтирів, стильових маніфестацій, комунікативних вербальних і невербальних практик молодіжних радикальних та екстремістських об'єднань. У межах цього підходу актуальними є семіотичні підходи, що дозволяють виявити системи кодифікацій, знаково-символічних структур, що формують ідейний базис радикальних та екстремістських груп, обґрунтовують особливості їхньої демонстративно епатажної маніфестації.

Молодіжне середовище, перетворюючи цінності базової культури, формує власні світоглядні та стильові конструкції, що можуть доповнювати, розширювати та збагачувати домінуючу у суспільстві культурну систему, заперечувати та вступати в конфронтацію з цінностями офіційної культури, намагаючись замінити їх власними або відкидати норми, правила, критерії існуючої у суспільстві культури, не пропонуючи при цьому жодних альтернатив. Під впливом соціально-деструктивних чинників (зростання безробіття, звуження можливостей для творчої самореалізації, падіння авторитету традиційних механізмів соціалізації, бажання ствердитись у світі дорослих тощо) у межах цих соціокультурних інтеракцій поступово формуються протестні настанови, що згодом переростають в радикалістські переконання і реалізуються в різних сценаріях екстремістської практики. Відповідно, молодіжний радикалізм та екстремізм постає як своєрідна соціокультурна альтернатива, що має сформовані ідейно-культурні настанови, світоглядні орієнтири, стильові стратегії маніфестації, комунікативні практики, що сприяють посиленню згуртованості екстремістського середовища та дозволяють ідентифікувати представників екстремістських угруповань. Екстремістська практика набуває ознак ритуальності, де кожен вчинок має певне символіко-ідеологічне навантаження, що дозволяє формувати стратегію деструктивної поведінки представників радикалістських та екстремістських груп.

Як подальші напрями дослідження перспективними автор вважає розкриття особливостей історико-політологічного підходу до явища молодіжного радикалізму та екстремізму.

Література:

1. Белоусова М. М. Антропологические основания и знаково-символические формы молодежной культуры : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.13 «Религиоведение, философская антропология, философия культуры» / М. М. Белоусова. – Ростов-на-Дону, 2011. – 31 с.
2. Глебова Е. А. Западные молодежные субкультуры асоциальной направленности / Е. А. Глебова // Теория и практика образования в современном мире : материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). : [под общ. ред. Г. Д. Ахметовой]. – СПб. : Реноме, 2012. – С. 6 – 9.
3. Левикова С. И. Феномен молодежной субкультуры (социально-философский аспект) : автореф. дисс. на соискание науч. степени д. филос. наук : спец. 09.00.11. «Социальная философия» / С. И. Левикова. – М., 2002. – 34 с.
4. Михеева А. В. Адаптационная модель субкультуры: социально-философский аспект : дисс. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.11 / Михеева Анна Владимировна. – Новосибирск, 2008. – 144 с.
5. Чернышенко В. В. Экзистенциальные основания молодежных субкультур: философско-антропологическая рефлексия : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.13. «Философская антропология, философия культуры» / В. В. Чернышенко. – Белгород. – 2011. – 27 с.
6. Щепанская Т. Б. Антропология молодежного активизма / Т. Б. Щепанская // Молодежные движения и субкультуры Санкт-Петербурга / ред. В.В.Костюшев. – СПб., 1999. – С. 262 – 302.
7. Щепанская Т. Б. Молодежные сообщества / Т. Б. Щепанская // Современный городской фольклор. – М. : РГГУ, 2003. – С. 34 – 85.
8. Щепанская Т. Б. Символика молодежной субкультуры: опыт этнографического исследования Системы, 1986 – 1989 гг. / Т. Б. Щепанская ; РАН. Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера). – СПб. : Наука, 1993. – 341 с.
9. Щепанская Т. Б. Система: тексты и традиции субкультуры / Т. Б. Щепанская ; [науч. ред. А. С. Архипова] ; Российский государственный гуманитарный университет, Институт высших гуманитарных исследований, Центр типологии и семиотики фольклора. – М. : ОГИ, 2004. – 286 с.

Васильчук Е.О. Культурологические аспекты исследования феномена молодежной протестности, радикализма и экстремизма

Проанализированы существующие культурологические концепции, освещающие сущность феномена молодежной протестности, радикализма и экстремизма. Отмечено, что молодежный радикализм и экстремизм могут проявляться как своеобразная социокультурная альтернатива, имеющая сформированные идейно-культурные установки, мировоззренческие ориентиры, стилевые стратегии манифестации, коммуникативные практики, которые способствуют усилению сплоченности экстремистской среды и позволяют идентифицировать представителей экстремистских группировок.

Ключевые слова: *молодежная протестность, радикализм, экстремизм, субкультурные концепции, культурные ценности.*

Vasilchuk Y. The culturological aspects of research of the phenomenon youth oppositionness, radicalism and extremism

The existent culturological conceptions, that light up essence of the phenomenon of youth oppositionness, radicalism and extremism, are analysed. It is marked that youth radicalism and extremism appear as an original sociocultural alternative, that has the formed ideological-cultural discipling, world view reference-points, stylish strategies of manifestation, communicative practices

that assist strengthening of solidarity of extremist environment and allow to identify the representatives of extremist groupments.

Keywords: *youth oppositionness, radicalism, extremism, subcultural conceptions, cultural values.*

УДК 316. 485.22-021.131

*Вальковець Ганна Іванівна,
аспірант кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова*

ВІРТУАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОТЕСТ

В даній статті висвітлюється явище переходу реальної політичної участі на просторі Інтернету та визначаються мобілізаційні можливості протестних настроїв онлайн-спільнот. Також підлягають аналізу основні характеристики користувачів веб-ресурсів, способи їх діяльності та вияву невдоволення й незгоди з провладним курсом в українській та світовій практиці. Досліджуються можливості використання потенціалу електронних ресурсів для конструктивізації відносин влади та громадянського суспільства.

Ключові слова: *політичний протест, Інтернет, хактивізм*

Сучасний інформаційний простір працює на споживача в режимі реального часу, оскільки донести достовірну інформацію якнайшвидше означає озброїти свого клієнта і тим самим завоювати його прихильність на майбутнє. Досягти цієї мети найкраще вдається Інтернет-ресурсам, адже в межах одного кліку на улюблену сторінку користувач отримує найсвіжіші новини, цікаві публікації та масу іншої інформації. Таким чином доступність та функціональність даного засобу комунікації зумовлює його широку популярність. Так, за різними даними в Україні нараховується від 12 до 16 млн. користувачів мережі Інтернет, хоча якщо перерахувати цей показник на душу населення, то він набагато нижчий ніж у Європі.

Не зважаючи на таку значну кількість інтернет-користувачів, говорити про високий рівень соціально-політичної свідомості громадян України зарано, оскільки основною частиною «юзерів» є молоді люди, яких цікавлять не стільки насущні проблеми функціонування державного механізму, скільки розважальний контент чи інформація для навчання. Ще частина користувачів використовує Всесвітню мережу для роботи, здійснюючи моніторинг поточної інформації, в тому числі і суспільно-політичної. Звідси випливає, що частка політично активних користувачів електронних ресурсів в десятки разів нижча за загальне число комп'ютеризованого населення. Отже, потрібно дати відповідь, яким реальним впливом на функціонування політичного організму має цей видатний феномен сучасності і чи здатен він змобілізувати населення на рішучі дії задля відстоювання своєї суспільно-політичної позиції. Яким чином можна сублімувати віртуальне незадоволення у форми, які здатні скоригувати те або інше владне рішення чи обраний нею вектор загалом.

На даному етапі розвитку політичної науки в Україні можливості використання Інтернет-простору в політиці є сферою зацікавлення багатьох науковців, серед них Готун А., Ємельяненко О., Коляденко В., Коритнікова Н., Маліс О., Присяжнюк О., Серенко А. та інші. Проте системних досліджень політичного протесту у віртуальному полі недостатньо. Частіше вітчизняні науковці звертають увагу на досвід зарубіжних країн, зокрема Росії, країн Близького Сходу, Західної Європи. Серед них Качинська Н., Мирний М., Морозов Є. Наумчук А., Почепцов Г. та ін. Серед західних науковців варто звернути увагу на науковий доробок таких вчених, як А. Самюель, О. Руфін, К. Андерсон, Р. Фамозі, Д. Деннінг,